

Háttérelmzés a Fehér gólya helyzetéről, az állományt veszélyeztető tényezőkről a Dunakanyarban és környékén

Készítette: Magosfa Környezeti Nevelési és Ökoturisztikai Alapítvány

2012. november

I. Bevezetés, az elemzés által lefedett területek

A háttérelmzés részletesen Váctól Szobig a Duna-parti területeket, illetve az ezekkel a területekkel szerves kapcsolatban álló, bürzsönyaljai településeket és azok környékét vizsgálja. Érdemesnek tartanánk részletes vizsgálat tárgyává tenni egyrészt a Cserhát és Kelet-Bürzsöny közötti területeket (Berkenye, Nógrád, Diósjenő), illetve Szobtól Bernecebarátiig az Alsó-Ipoly-menti területeket, településeket is, de a jelen tanulmány keretei ezt nem teszik lehetővé.

A tanulmányunkban részletesen vizsgált területek a következők: Vác/Kisvác, Kismaros, Kismaros és Nagymaros közötti Dunamező, Szokolya. Ezek közül is kiemelten kezeljük Kismaros környékét, mivel a gólyák szempontjából talán ez a legérzékenyebb és legbizonytalanabb élőhely.

II. A Duna-menti területek és kapcsolódó területek fészkelő fehér gólya-állományának állapotleírása, az élőhelyek jellemzése, veszélyeztető tényezők

A tanulmány által lefedett fő területeken (fókuszterületek: Vác térsége, Kismaros, Szokolya) három fészkelő gólyapár található, az állomány stagnál. Mindhárom pár rendszerint átlagos fészkalj-nagyságot produkál.

A stagnálás oka megítélésünk szerint a terület eltartó-képességének korlátozottságában, illetve az eltartó-képesség negatív kilengéseiben, instabilitásában

keresendő. A stagnálás megállapítása mellett azonban úgy véljük, hogy a jelenlegi gólyaállomány el is tűnhet a jövőben, megőrzéséhez a térség területhasználatának, **a vizes élőhelyek kezelésének**, végső soron **a táplálkozó-területek védelmének átgondolására lenne szükség**, ami nyilvánvalóan nem csak a gólyák szempontjából elsődleges kérdés.

Bár látszólag az állomány stabilitását mutatja, de valójában inkább a veszélyeztetettségét jelzi az, hogy a gólyaállomány ezen a területen akkor sem volt népesebb, amikor a földek még bővelkedtek rágcsálókban, illetve több volt a mocsaras, vizenyős terület a Duna-mentén. (A területtel az 1960-as évek óta foglalkozó szakemberek beszámolóiból is kitűnik, hogy a Duna-mentén több vörös vércse és bagolypár is fészkel, az ártéri területeken haris és gázlómadarak népes társulása volt jellemző. Mindebből mára nem sok maradt: egy szürkegém-pár a holtágon.) Ezekben az időkben vélhetőleg elegendő volt a szűken vett Duna-mente a gólyák számára, nem voltak rászorulva távolabbi (Szob térsége) táplálkozó-helyekre, mint ahogy a táplálékforrások szűkössége miatt ma rászorulnak.

A terület eltartó-képességének eredendő korlátozottsága elsősorban földrajzi-éghajlati tényezőkben, míg csökkenése és ezzel együtt a fehér gólya állományának veszélyeztetettsége antropogén hatásokban keresendő.

A fehér gólya az élőhely tekintetében szűk tűrésű egyes tényezőkre (tengerszint feletti magasság, állandóan nedves, vizes-tocsogós jellegű területek közelsége, szántók és kaszálók kiterjedtsége, közelsége), és az általunk vizsgált területen is alapvetően az ezeknek az igényeknek megfelelő területeket foglalja el. A terület túlnyomó része azonban nem kedvező ezen meghatározó tényezők szempontjából. Vagyis, **az általunk vizsgált térség közel sem ideális és nem is klasszikus fészkelőhely a fehér gólya számára.** A kutatók erős pozitív korrelációt mutattak ki a fészkelő párok száma és a termőföldek nagysága, illetve negatív korrelációt a gyümölcsstermesztő területek esetében.¹ A fészkelő gólyapárok száma ugyanezen kutatás szerint egyre növekszik a táplálkozó területek tengerszint feletti

¹ Environmental factors affecting nest-site selection and breeding success of the White stork (*Ciconia ciconia*) in Western Turkey, Onmus, Agaoglu, Gül, *The Wilson Journal of Ornithology* 124(2):354-361, 2012.

magasságának csökkenésével, vagyis a legtöbb gólyafészek nagy kiterjedésű, alacsony fekvésű, sík, helyenként nedves gyepterületek közelében található. Fókuszterületünk a Duna közelsége ellenére sem bővelkedik vizes élőhelyekben (mocsarak, nedves rétek, tocsogók), a hegyvidék és a Duna által határolt ártéri és művelés alá vont, gazdálkodásra alkalmas sáv meglehetősen keskeny, a Börzsönyalján korlátozott kiterjedésű területek vonhatók még művelés alá, illetve sok a parlag, a felhagyott szántóterület. A kisebb mértékű tavaszi áradások kibővíthetik a vizes táplálkozó-helyek körét, ezekre azonban nem lehet az egész költési időszakban támaszkodni, ráadásul a Duna-menti ártéri terület kiszáradóban van, egyre inkább a szélsőségek jellemzik (túl sok, vagy túl kevés víz). A vizsgált Duna-szakaszon egykor több mint 10 sziget volt, ezek az elmúlt évtizedekben azonban megszűntek létezni: az emberi beavatkozás hatására a Duna medre szűkül és mélyül, a szigetek lassan egybeforrnak a szárazfölddel.

A probléma esetünkben tehát az, hogy **az ideális élőhelyek a térség földrajzi adottságai miatt eleve korlátozott méretűek, illetve elszórtan, érzékeny foltokban léteznek.** Ezért a fehér gólyák kénytelenek viszonylag nagy területet lefedni és azt megvédeni a konkurens párokkal szemben, esetenként túl is lépve az átlagosan mért, még elviselhető 5 km-es fészek körüli „hatókörzetet”²: a kutatások szerint ideális energiamérleg esetén a gólyaszülők a fészek legfeljebb 5 km-es körzetében vadásznak.

Az általunk vizsgált terület optimális táplálkozó-helyei, az élőhely-foltok fokozatos eltűnésével a gólyák területigénye azonban egyre növekszik, egyre messzebbre kénytelenek elvándorolni táplálékot keresve. Nem tudjuk egyelőre, hogy mikor érik el azt a túréshatárt, ami a közelben fellelhető táplálkozó-helyek olyan mértékű megfogyatkozását fogja jelezni, hogy már nem éri meg számukra a területen maradni, mert túl nagy távolságokat lennének kénytelenek megtenni a fiókák táplálása érdekében. **A szokolyai gólyák ez alapján különösen érzékeny helyzetben vannak a vizes élőhelyek közelsége szempontjából.**

² Environmental factors affecting nest-site selection and breeding success of the White stork (*Ciconia ciconia*) in Western Turkey, Onmus, Agaoglu, Gül, *The Wilson Journal of Ornithology* 124(2):354-361, 2012.

Az élő-és táplálkozóhely-foltok megfogyatkozása jórészt antropogén hatásoknak tulajdonítható:

- a legeltetés visszaszorulása, a kaszálók, legelők, szántók parlagon hagyása, ami elősegíti agresszívan terjedő, invazív flóra-elemek kiterjedt megjelenését (selyemkórós területek a Dunamezőn);
- a krosszmotorozás és kvadozás zavaró hatása, ezen tevékenységek elleni föllépés hiánya (a Kismaros és Szokolya közötti Nagy-Varga-rétek – mezei nyulás, száraz gyepterület – különösen veszélyeztetett ilyen szempontból, védettséget nem élvez);
- a patakok vizének elvezetése, a kis vizek szennyezése, az ártéri területek kiszáradása, a mocsaras, tocsogós holtág-részek feltöltődése a mederszabályozásnak köszönhetően.

A fókuszterület környéki területek rövid jellemzése:

1.) **Verőce, Nagymaros, Zebegény és Szob** területén információink szerint soha nem volt gólyafészek. Verőcénél csak igen keskeny a Duna-menti partsáv, a terület sűrűn beépített, hegyvidéki jellegű. Nagyobb állattartó gazdaság csak Vác felé a főút mentén, illetve a Lósi-patak mentén futó aszfaltút közelében van, illetve a Csattogó-völgy környékén néhány kisebb gazdaság és mezőgazdasági terület. Ezek összterülete azonban nem jelentős, vélhetőleg a kismarosi gólyapár ezt is lefedi. Nagymaros és Zebegény esetében pedig a Dél-Börzsöny Dunáig tartó meredek benyúlása az, ami miatt nem találunk kiterjedt réteket és mezőgazdasági területeket; mindkét település hagyományosan gyümölcstermesztésre rendezkedett be. Szob térségét lefedik egyrészt az Ipoly-menti, másrészt ugyancsak a kismarosi gólyapár. Kóspallag és Márianosztra esetében hasonló megállapításokra juthatunk: kis kiterjedésű rétek és kaszálók, a hegyek gyűrűje miatt sík mezőgazdasági terület nem igen van, illetve nem találunk állandó jellegű tocsogós élőhelyet sem.

2.) Az Ipoly egyike a kevés természetközeli állapotban megmaradt folyóinknak. Az **Alsó-Ipoly-völgye** a tanulmány által lefedett fő vizsgálati területnél jóval gazdagabb

élőhelyeket (szabadon fejlődő meder, mellék-és holtágak rendszere, kiterjedt ártér, nedves rétek, holtágak, szántók, kaszálók, állattartó gazdaságok) kínál az Ipoly mindkét oldalán, ami megmutatkozik a fészkelő gólyák számában is: a Szobtól Bernecebarátiig húzódó Ipoly-mentén 7 fészkelő gólyapár van, viszonylag egyenletes eloszlásban (Vámosmikola: 3 fészek, Ipolytölgyes: 2 fészek, Letkés: 2 fészek, Bernecebaráti, Kemence, Perőcsény, Nagybörzsöny, Ipolydamásd, Szob: 0 fészek – ez utóbbi területeken vagy a vámosmikolai, Damásd és Szob esetében a nagy valószínűséggel a kismarosi, a letkési, vagy a szlovák oldalon található gólyacsaládok fedik le annyira a területet, hogy már nem fér el több pár). A fehér gólyák természetesen több más gázlómadár-populációval osztoznak a vizes területeken.

Az Ipoly-torkolatnál, a Helemba alatt húzódó feltöltődött területen (ún. Mocsár) létesült nagy kiterjedésű szántók fontos táplálkozó-helyet jelentenek a fehér gólya számára.

Ennél is jobb adottságok jellemzők Ipolyvece környékére, ahol 10 pár fehér gólya is fészkel minden évben (fejlett meanderek, természetes fűz- és nyárfaligetek, mocsárrétek, alacsony tszf. magasságú, nagy kiterjedésű mezőgazdasági területek minden irányban, lassabb folyású folyószakaszok, vizes rétek, mocsarak, hatalmas öntésterület, állattartás).

Veszélyeztető tényezők az Alsó-Ipoly-mentén:

- Antropogén eredetű szennyezés: sajnos a folyó környéki településeken folyamatos a szennyező-forrás utánpótlás, különösen a jobb parti területeken, ahol a kert vége a „hulladéklerakó”. **A Magosfa Alapítvány 2005 óta minden évben megrendezett Ipoly-tisztítási akciója során 4-6 m3 hulladékot szednek össze.**
- A mezőgazdasági termelés visszaszorulása, illetve jelentős területek parlagon hagyása, a kaszáló-területek és legelők szűkülése.

3.) Berkenye, Nógrád, Diósjenő és Nagyoroszi, Drégelypalánk, Hont, Balassagyarmat a Kelet-Börzsöny és a Cserhát közötti kiterjedt réteknek és mezőgazdasági területeknek, az Ipoly közelségének, valamint a Jenői-tó környéki

vizenyős területnek köszönhetően a fehér gólya-fészkelés szempontjából kicsit kedvezőbb helyzetben van, mint a fókuszterületeink, ezért minden településen találunk gólyafészket: Berkenye: 1 fészek, Nógrád: 1 fészek, Diósjenő: 1 fészek, Nagyoroszi: 1 fészek, Balassagyarmat-Ipolyszög: 7 fészek, Drégelypalánk: 7 fészek, Hont: 2 fészek (Ipoly közelsége).

A fókuszterületek részletesebb bemutatása:

VÁC/KISVÁC

A Kisvácon (Nagy Sándor út 3.) található gólyafészkek 1999-ben létesült. Egyik évben egy vihar két fiókat kisodort a fészekből, ezért a 2011-es házfelújítás során a fészkek alá körbe vasrácsot szereltek a ház lakói által megbízott alpinisták. A megfigyelések szerint a gólyák a Vác környéki szántókra, a Kisváci Horgásztóra, valamint a Buki-Holt-Dunára (ugyancsak horgásztó) járnak táplálkozni. Ez utóbbi vizes terület az egykori Buki-szigetet átölelő régi Duna-mellékágból a mesterséges elzárás nyomán kialakult holtág. A gólyafészkek alá szerelt vasrácsra az elmúlt két fészkelés során halcsontvázakat és madártetemeteket is találtak.

Vác térsége első ránézésre kedvező élőhelynek mondható: nagy kiterjedésű gazdasági és szántóterületek Kosd és Gödöllő irányában, a Duna lelassuló folyása, ami vizenyős területek kialakulásának jobban kedvez, a mederszabályozás azonban itt is eltüntette a sekély vizű, sziget-környéki ágak nagy részét. A váci gólyacsalád az élőhelyeken a sződi gólyákkal osztozik; ide 2009-ben történt sikeres betelepítés. 2011-ben Kisvác környékén egy másik gólyapár is feltűnt, ők végül nem raktak fészket.

A veszélyeztető tényezők felméréséhez a terület alaposabb bejárása szükséges, már csak azért is, mert a fehér gólya online adatbázis (MME) adatai alapján megállapítható, hogy a kisváci fészket elfoglaló gólyák csak 50%-ban sikeresek: az elmúlt 10 év alatt 5 évben nem volt költés. Ennek okait érdemes lenne behatóbban vizsgálni annál, mint amire a jelenlegi tanulmány lehetőséget adott. A költési eredményekben megmutatkozó instabilitás miatt a fészkelő-hely fennmaradása kétséges. Áramütéses halálozásról nem tudunk, a kikelt fiókák mind ki is repültek a sikeres években.

KISMAROS

A kismarosi gólyafészek a templom melletti villanyoszlopon több mint 30 éve létezik. Korábban a polgármesteri hivatal melletti udvar öreg hársfáján volt, egy vihar során azonban megrongálódott az 1960-as évek végén. A visszatérő gólyák egy templomhoz közelebbi ház kéményén építettek új fészket, amit további két évtizedig használtak. 1980-ban pedig új fészek építésébe kezdtek a templom melletti villanyoszlopon és át is költöztek az ezt követő költési szezonban.

Az elmúlt két évben a fészket kinövő fiókák egy közeli fészektartó állványon időztek az elindulásig. A fészektartó állvány egy főút melletti magánháznál létesült (Tamási Cecília és családja) 2010-ben, a házhoz tartozó lovaskarám területén (Kertalja és Szöglet-rét). A család beszámolója szerint a fiókák sokat időznek a lovak karámjában a földön, illetve a házi szárnyasok között is. Az oszlopra a házaspár fészekanyagot helyezett, amit azonban a gólyaszülők elhordtak a templom melletti fészek tatarozásához, javítgatásához.

Fotók: Tamás Cecília, Kismaros, 2011

Fotók: Tamás Cecília, Kismaros, 2012 (a képek nagyíthatók)

A kismarosi gólyák táplálkozó-hely gyanánt viszonylag nagy területet fednek le:

- a kismarosi főút és az árvízvédelmi gát (kerékpárút) közötti gazdaságok, kaszálók, szántók;
- a vízvédő gát (kerékpárút) és a Duna közötti ártéri terület (az egykori Duna-rét-sziget területe);
- a tavaszi áradásokat követően a partmenti elöntött részek;
- a Kismaros és Nagymaros közötti Dunamező, egészen a Borkó tanyáig (lovaskarám, a tanyától Nagymarosig terjedő terület gólyák általi használatáról nincs információnk);
- az ún. „svájci föld”: a kismarosi Szuttai dűlő alatti, nagy kiterjedésű kaszáló és a Dézsmás-szőlők;
- a Duna túlsó partja, Kisoroszi térsége,
- a Morgó-patak környéke.

Ezekon kívül valószínűsíthető, hogy a Szob fölötti, Ipolydamásd alatti Sánta-tanyán (Nagy-rétek - bivaly-legelő) is vadásznak a kismarosi gólyák. Sánta József

megfigyelése szerint egyszerre csak egy gólya tartózkodik a területen, és mindig Törökmező felől érkezik (tehát Kismaros felől légvonalban).

Az elmúlt években Kismaroson rendszerint megjelent néhány fészek-konkurens gólyapár, akik végül nem telepedtek meg a Kismaros környéki mesterséges gólyafészkek-tartókon sem. Tamás Cecília 2011-ben 2 gólyapárt és egy magányos gólyát figyelt meg keringeni a már elfoglalt fő fészek fölött, 2012-ben egy konkurens párt figyeltek meg. A konkurensokat a fészket foglaló pár mindkét esetben elűzte.

Veszélyeztető tényezők 1. Áramütések

A kismarosi gólyacsalád esetében szinte minden évben előfordul 1, vagy 2 áramütéses halál, ami korlátozza a pár szaporulatát. Az áldozatokat szedő, temető

melletti trafós villanyoszlop (fotó lentebb: Tamás Cecília) ügyében már több lakossági kezdeményezés indult. Az ELMŰ szakemberei szerint az oszlopok egy része nem szigetelhető hagyományos módon, ezért ezek cseréjét megkezdte 2011-ben, amit azonban a polgármester leállítatott. Az ELMŰ és az Önkormányzat azóta perben állnak (az ELMŰ feljelentette a polgármestert közfeladatok ellátásának akadályoztatásáért, a polgármester pedig feljelentette az ELMŰ-t, mivel nem kérték a Polgármesteri Hivataltól engedélyt a beruházás végrehajtására), a probléma így végül nem oldódott meg. Mivel az Észak Pesti Régióközpont illetékeseinek vizsgálata során nem csak az derült ki, hogy az oszlophoz tartozó hálózati elemeket nem lehet teljes mértékben elszigetelni, hanem az is, hogy madárvédő berendezés elhelyezése lehetséges volna, ezért ezt követően (és már csak erre az oszlopra vonatkozóan) ez irányba haladtak az egyeztetések. Az ELMŰ-től kapott legutóbbi információink szerint azonban a madárvédelmi berendezés elhelyezésére 2013. januárig bizonyosan nem kerül sor tekintettel az ELMŰ átszervezésére, aminek következtében térségünk várhatóan a gyöngyösi, vagy salgótarjáni központhoz tartozik majd. Ez a helyzet nem sok bizakodásra ad okot, hiszen gyakorlatilag előlről kell majd kezdeni a szervezést, a kapcsolatok kiépítését, a

helyzet megismertetését a szakemberekkel. Eddig sajnos a Magyar Madártani Egyesület nem vállalta fel az ügy képviselőjét.

Veszélyeztető tényezők 2. A kőgát menti holtág és mocsár eltűnése

Bár a térképek a Kismarosi-szigetet még valódi szigetként ábrázolják, sziget léte a mellékág elzáródásával mára gyakorlatilag megszűnt. A sziget eltűnése az 1960-as évek mederszabályozási gyakorlatára vezethető vissza. Sok más dunai szigetnél alkalmazott gyakorlathoz hasonlóan a Kismarosi-szigetet körbefutó mellékágot is kőgáttal vágták ketté azzal a céllal, hogy a mellékág vizét a főágba tereljék, egyrészt mélyítve ezzel a főág medrét³, másrészt, hogy utat biztosítsanak a Kismarosi-szigetet hasznosítók (nemesnyár-telepítés) számára, harmadrészt azért, hogy horgásztavakat hozzanak létre a mellékágak területén.

A kőgát ezt a funkcióját gyakorlatilag maradéktalanul betöltötte, ám ennek ökológiai és természetvédelmi következményei csak most kezdenek látszódni. A Kismarosi-sziget két vége mára egybeforrt a szárazfölddel, a szigetet átölelő Duna-mellékág pedig holtággá változott.

A kőgát oldalában utólag létesített vascső hivatott elvben biztosítani a kőgát túloldalának vízellátását, ez azonban az egyre alacsonyabb vízállások, illetve az elzáródás miatt ma már nem tölti be funkcióját. Ennek következtében a holtág mocsaras részének vízszintingadozása már nem elegendő ahhoz, hogy természetes úton visszavesse az előrehaladott szukcessziós folyamatot. Az idei aszályos évben a vízszint már egyszer sem érte el a vascső szintjét. A teljes kiszáradás folyamata ugyan már 2011-ben megindult, de 2011 végén még mindig volt 10-15 cm mély, egybefüggő vízfelület ezen a területen. Ehhez képest 2012 őszén részben szárazföldi növényzettel borított kiszáradt medret látunk. A terület mocsár-jellege 1-2 évtizeden keresztül értékes élőhelyet jelentett: a gazdag hulló-és kételtű fauna, valamint a vízimadarak védelme érdekében ezt a területet 10 évvel ezelőtt a Nemzeti Parkhoz csatolták volna, ha nem akad el az ügy illetékességi vitákon.

³ Lásd még: Gánti Tibor: *Eltűnő szigetek*, Natura Kiadó, 1983.

Időközben a kőgát keleti oldalán fekvő mellékág rész is holtággá vált a két szigetnyúlvány záródásával. Az átfolyást természetesen kialakult, szűk vájat teszi lehetővé magasabb vízállás esetén.⁴

2012 novemberében....

...és ugyanaz 2010 májusában (Fotók: Juhász Adrienn Lilla, a képek nagyíthatók)

A vascsövön átfolyó mellékági víz mellett a Nagy Kelemen-hegy oldalában eredő Mosoni-patak is táplálta a holtág ezen részét, a patak vize ma (a patak vizének elvezetése magánhasználatra) azonban szinte teljes mértékben elszivárog a kerékpárút alatti ártéri részen, mielőtt elérné a holtágot.

Mindez azt vetíti előre, hogy a terület fajgazdagságának és kétéltű-állományának csökkenésével számolhatunk a következő évek során.

⁴ Lásd még: Szávost-Vass Dániel: Májusi látogatás a Kismarosi-szigeten, 2011. május 8. <http://dunaiszigetek.blogspot.hu/2011/05/majusi-latogatas-kismarosi-szigeten.html>

Veszélyeztető tényezők 3. A gyepgazdálkodás visszaszorulása, a parlagon hagyott területek arányának növekedése, permetezés

A térképeken Duna-mező névvel a közvetlenül Verőce alatt fekvő, a 12-es főút és a Duna által határolt területet illetik, ahol a római őrtorony romjai találhatóak, és ami most a Vízmű tulajdona. Ettől függetlenül a Kismaros és Nagymaros közötti, 12-es főút alatt húzódó ártéri szakaszt is Dunamezőnek nevezik a területtel foglalkozó szakemberek, illetve a helyiek.

A terület változatos használatú: közvetlenül a Duna-mentén húzódó sáv legnagyobb része bozótos, illetve telepített nyárfás, egy része pedig a DMRV drótkerítéssel körbezárt területe. A kerékpárút felé eső sáv túlnyomó részt parlagterület, foltokban felhagyott gyümölcsösök nyomai látszódnak. Ezt a parlagterületet szakítja meg helyenként 1-1 gondozott, gyümölcsstermesztésre, vagy állattartásra használt terület. A kerékpárút és a főút között húzódó kb. 200-250 méter szélességű sáv nagy részén kisparcellás földművelés, illetve tájfajta gyümölcsstermesztés zajlik, kisebb részén állattartó farmok létesültek (összesen 4 állattartó gazdaság).

A Duna-part a legtöbb helyen a sűrű növényzet miatt nem megközelíthető, számos helyen a parthoz vezető földutak létesültek elsősorban horgászok számára, illetve régebben a Kismarosi-sziget (egykori Kőfali-sziget) és a szemközti partvonal fontos fürdőzőhely volt (homokpadok).

A terület jövőbeni alakulását illetően természetesen vannak kisebb-nagyobb léptékű elképzelések; ami ezek közül konkrét és folyamatban van, az a tájfajta gyümölcsösök visszaállítása. A projekt pályázati pénzekből valósul meg; fontos kultúrtörténeti és kultúrbotanikai érték-helyreállítás. A kaszálók arányát bár csökkenti ez a beruházás, de a közeli állattartó gazdaságok még hosszú ideig fenntarthatják a megmaradó kaszálókat, sőt, a gyümölcsösök által elvett területeket a Duna irányában pótolhatják. Erre azért lenne szükség, mert a kerékpárút és a Dunapart közötti sávot jelentős mértékben birtokba vette a selyemkóró, ami tovább terjedve akár őshonos és ritka fajokat is kiszoríthat (mocsári nőszirm).

Bár a gyümölcsstermesztés ezen a területen elvben permakultúrás módszerekkel történik, tavaszi lemosó permetezést mégis alkalmaznak a gazdák, ami réz-vagy kéntartalmú permetszerekkel történik. Ezek mérgező hatása, biológiai aktivitása jól

ismert. Mivel a gólyák a gyümölcsösök közelében is táplálkoznak, ezért érdemes lesz szorgalmazni, hogy a lemosó permetezés a szülőpár megérkezése előtt minél korábban történjen, hogy legyen ideje lebomlani a káros anyagoknak.

SZOKOLYA

A szokolyai fészek (Dózsa György út 1.) 1986 óta léteznek. A helyiek megfigyelése szerint a felnőtt gólyák egyik kedvenc táplálkozó-helye a focipálya. A területet két oldalról vizenyős terület veszi körbe, illetve a közelben található a Török-patak medre is. A szokolyai gólyák ezen felül használják a református templomtól, illetve temetőtől északra fekvő legelőket, valamint a Magyar-réti-patak forrásánál elterülő időszakos vízfelületet is. Látogatják továbbá a Szokolya északi részén, Királyrét felé húzódó száraz legelőket, kaszálókat (a kaszálógépek mögött vonulva), valamint gyakran felkeresik az állattartó mintagazdaságként működő Kacár-tanyát, ahol ugyancsak a gépeket kísérvé szedegetnek.

A szokolyai fészket fészekkosár tartja, ami utólag lett felszerelve, illetve ezzel egyidejűleg az ELMŰ szakemberei a fészek alatt futó vezetékeket áthelyezték jó fél méterrel lentebb. A fészek közvetlen közelében található pihenőoszlopra úgyszintén fészektartó kosarat szereltek. A helyiek elmondása szerint a fészekből kiszoruló apagólya, illetve kirepülés után a fiókák is ezt használják pihenőhelyként, más oszlopra nem szállnak. A Magyar-réti-patak forrás környéki mocsár esetleges eltűnése hatással lehet a gólyák fészkelésére is.

III. A lakosság viszonyulása a gólyák jelenlétéhez

Tapasztalataink szerint a lakosság gólyákról alkotott képe lényegében nem változott az elmúlt évtizedekben sem, sokan továbbra is szent, nemzeti madarunknak tekintik, hazatérésüket várják, a fiókák sorsát aggódva követik. Többen feljegyzéseket készítenek érkezésük, távozásuk időpontjáról, a fiókák számáról. Akik ennél is közvetlenebb kapcsolatba kerülnek a gólyákkal (elsősorban a mezőgazdasággal, földműveléssel, állattartással foglalkozók), a gazdaság szerves részének, házi

madárnak, sőt családtagnak tekintik őket, szívesen veszik, ha földjeiken, állataik között tartózkodnak és összeszedik a rágcsálókat.

Több helyen is találkozhatunk családi gazdaságok valamelyik sarkába kihelyezett gólyafészektartó állványokkal, ami azt tükrözi, hogy az ott élők várják a gólyák megtelepedését, a gazdaság elmaradhatatlan lakójának tekintik, hasznukat elismerik, látványuk megnyugvást hoz számukra. Egyes állványok tulajdonosai állításuk szerint minden évben kémlelik az eget, hogy megtalálja-e az általuk kínált lakóhelyet egy gólyapár.

Kismaros esetében a fő veszélyforrásnak tartott, temető melletti trafós oszlop biztonságossá tétele érdekében már számos civil kezdeményezés indult, aktívan képviselik az ügyet, illetve a Magosfa Alapítvány részéről is kéri felkarolását.

Mindezek ellenére a felmérés során talákoztunk olyan, a gólyákkal úgyszintén közvetlen kapcsolatban álló lakossal is, aki csak saját udvarán kívül fogadja el a gólyák jelenlétét: elmondása szerint az udvarba, háztetőre szálló gólya megriasztja a tyúkokat, szárnyasokat, esetleg zsákmánynak tekintheti a házi szárnyas fiókákat. Ezért elkergeti a gólyát az udvar közeléből.

IV. Tapasztalatok összefoglalása

Mivel a tanulmányunkban lefedett fókuszterületek egyike sem sorolható a fehér gólya klasszikus fészkelő-helyei közé, ezért eleve sérülékeny állományként érdemes kezelni az itt fészkelő gólyákat. **A vizsgált fókuszterületeken az élőhelyek szűkössége, és bizonytalansága szabja meg a gólyák helyzetét.**

Összességében ma már az egész terület kisebb biodiverzitást mutat, mint ami az 1960-as évekig jellemző volt, és erősen bolygatottnak, zavartnak mondható. Ha ez a tendencia fennmarad, feltételezhető, hogy még kevesebb fehér gólya lesz képes elegendő táplálékforrást találni a közelben a fiókák felneveléséhez.

Mindezek alapján az általunk vizsgált térségben a fehér gólya védelmének fő csapásiránya a megfelelő minőségű, állandó jellegű vizes élőhelyek rehabilitációja, megőrzése és megkésztetése, de még mindig időszerű védelme kellene, hogy legyen.

V. A Magosfa Alapítvány javaslatai a térségbeli gólyaállomány kezelési és védelmi tervéhez

Mivel egyelőre a táplálkozó-helyek eltűnésével, a táplálékforrások csökkenésével kell számolni, ezért nem feltétlenül jó irány újabb fészektartó oszlopok kihelyezése, vagy a meglévő állványokra további fészkelő párok csalogatása. Egy esetleges táplálék-konkurencia, az ezzel járó „harc” veszélybe sodorhatná a már meglévő fészekaljkat is (tojáskidobálás).

Megítélésünk szerint a térségünkben végrehajtandó **akciók fő csapásiránya a vizes, nedves táplálkozó-helyek rehabilitációja, védelme kellene, hogy legyen.** Ez első lépésként a területre fordított szakértői figyelem növelését, az élőhely alakulásának nyomon követését jelentené. Bár a Duna-Ipoly Nemzeti Park munkatársai nem táplálnak sok reményt a helyzet ez irányú, ideális megoldása iránt, de tény, hogy nem készült eddig olyan terv, elemzés, ami vizsgálná a rehabilitáció lehetőségét, vagy azt, hogy milyen „életmentő” lépések tehetők meg azonnal, kevés erőforrás ráfordításával (már a selyemkórós területek visszaszorítása is eredmény lenne!).

Mindezek alapján javaslataink a következők:

1. Hatástanulmány készítése a Kismarosi-szigetet ölelő holtág feltöltődésének és a mocsár eltűnésének várható következményeiről a térség élővilágára, annak diverzitására nézve. Ez alapján az élőhely megmaradt részeinek fenntartására, megőrzésére irányuló lépések megtétele. Amikor még tervben volt a Nemzeti Park határainak kiterjesztése erre a területre, komplett ökológiai állapotfelmérés és fajlisták is készültek a területről. Fontos lenne megvizsgálni, hogy az azóta eltelt 10 évben ehhez képest mi változott. A 10 évvel ezelőtti felmérési munkákban részt vett szakértők szerint a terület diverzitása és értéke közel sincs akkora, mint a terv elkészülésekor, azonban úgy véljük, hogy még most is érdemes megvizsgálni annak a lehetőségét, hogy a Nemzeti Park védelme alá vegye ezt a területet. Az itteni élőhelyek és még meglévő értékes flóra-és fauna-elemek, valamint védett társulások fenntartása beavatkozást igényel.

A Nemzeti Park megkérdezett munkatársa szerint a Sziget-rét védelme, a kőgát túloldalán lévő mocsár revitalizációja már nem lehetséges, a feltöltődés megállíthatatlan. A kőgát alatti mellékág-rész azonban megmenthető, arra érdemes lenne figyelmet fordítani. A Nemzeti Park részéről jelen pillanatban azonban nem priorítás, ezért a szakértők a teljes holtág-rész lassú eltűnésére készülnek (kisebb akciókat, pl. víz-beterelés még szerveznek). **A Magosfa Alapítvány részéről javasoljuk a vizes élőhelyek revitalizációjára pályázatot benyújtani.**

2. Fontos lenne a Duna-mező kerékpárút alatti sávjában az értéktelen selyemkórós bozótos helyett kaszálókat létrehozni, illetve a vízelvezető csatornákat megszüntetni. A területre érkező Hatló-patak, Mosoni-patak és más kisebb vízfolyások torkolat-környékének helyreállítása is szükséges lépés lenne.

3. A kismarosi fészek közelében található, temető mellett található trafós villanyoszlopra pihenővas felszerelése.